

ЕВОЛЮЦИЯТА НА СТРАТЕГИЧЕСКИЯ ДИСКУРС НА ПАРТИЯТА НА СПРАВЕДЛИВОСТТА И РАЗВИТИЕТО В ТУРЦИЯ

Мариян Карагъзов

*Институт за балканистика с Център по тракология
Българска академия на науките*

Въведение

Външнополитическите стратегии, документи на министерствата на външните работи, изказванията на висши държавни дейци на различните страни са ценни източници за ориентацията на дадена страна, за нейното позициониране в системата на международните отношения и ролята, която тя иска да играе в тях. Анализирането на дискурса (не само какво се казва, но също и как то се казва) като акт на представяне на определена визия или стратегия, е важен инструмент за анализ.

Настоящата статия си поставя няколко цели. Първо, да представи еволюцията на дискурса, използван от управляващата в Турция от 2002 г. насам Партия на справедливостта и развитието (ПСР), тъй като той е средство за легитимиране на външната политика както пред вътрешната публика, така и пред международната общност. Второ, тя се стреми поне частично

да запълни празнина в академичната литература на български език, в която липсват публикации по темата, въпреки че въпросът е разискван в специализираната литература на английски, руски и турски език. Първата част на текста проследява еволюцията на доминиращите в Турция стратегически дискурси до идването на власт на ПСР, втората част анализира еволюцията на дискурса на ПСР, като разглежда въпроса в контекста на вътрешно- и външнополитическите процеси, които предизвикват съответните промени, както и какво се крие зад тези реторични практики.

Турските стратегически дискурси до идването на власт на ПСР

В първите години след идването на власт на ПСР през 2002 г. основен акцент във външната политика на страната е присъединяването към Европейския съюз

(ЕС). В свое изследване, посветено на турския стратегически дискурс, Хасан Юксе-лен извежда като мото на периода от основаването на Република Турция (1923 г.) до 1939 г. слогана на кемалистките реформи „Турция да стане част от цивилизования свят“, а като стратегически дискурс – думите на основателя и първи президент на Републиката М. К. Ататюрк „Мир в страната, мир в света“¹. Основните задачи на турската външна политика в периода са трайно решаване на граничните спорове (главно в Близкия изток) и външнополитическото признаване на границите на нова Турция. Така се цели постигане на външна стабилност, за да могат да бъдат изградени институциите на новия кемалистки режим и да се проведат мащабните и нелеки вътрешни модернизационни реформи, както и да се укрепи икономиката на страната, опустошена от поредицата войни между 1911 и 1922 г., съпроводени и със загубата на голям процент от населението². Независимо от желанието за „издигане на Турция до нивото на съвременната цивилизация“, друга важна цел на турското ръководство в периода е да се гарантира пълна икономическа, военна и политическа независимост от Запада, което личи от силните антиимпериалистически обертонове на официалния език³. По изреча на изследователя Малик Муфти, става дума за това „да станеш западняк против Запада“⁴.

В навечерието на и по време на Втората световна война Турция спазва политика на „активен неутралитет“ и баланс на силите. Тя може добре да се характеризира с думите на тогавашния лидер на страната Исмет Иньоню, че Турция не може да смята, че ще

съхрани своята териториална цялост и оцеляване, ако се съюзи политически или военно с една или с група от държави⁵.

Недоволен от поведението на Турция по време на световния конфликт, след края му Съветският съюз отправя претенции към Анкара, което тласка Турция да се ориентира към Западния блок. Страната се присъединява към НАТО през 1952 г. Макар и нелишени от периодични кризи, водещи през целия период на Студената война са съюзническите отношения със Съединените щати. В дискурсивен план ролята на страната в блоковото противопоставяне се изразява чрез метафората за Турция като „бастион“ или последна отбранителна линия на Запада срещу привиданото настъпление на „комунизма“, което води до подкрепа от страна на западните страни за възхода на политическия ислям в Турция⁶ и Близкия изток⁷. Според Х. Юкселен мотото на Турция на целия период 1945–1980 г. е „Нов световен ред ще бъде построен и Турция ще заеме своето място в него!“⁸. Тази теза не може изцяло да бъде споделена. Цитираните думи на турския президент И. Иньоню в отговор на известното писмо на американския му колега Линдън Джонсън по повод Кипър могат да характеризират турската политика на относително дистанциране от американската линия и разнобразяване на външнополитическите контакти след средата на 60-те години на XX в., но не пасват на проамериканската и прозападна политика през по-голямата част от управлението на Демократическата партия⁹ или други десни формации в Турция през следващите десетилетия.

¹ Yukselen 2020: 13, 91–118.

² Altunışık, Tür 2005: 47, 94, 99.

³ Aydın 1999: 175.

⁴ Mufti 2009: 21, 10–12.

⁵ Yukselen 2020: 13, 119–139.

⁶ Özkan 2017.

⁷ Johnson 2010.

⁸ Yukselen 2020: 13, 140–168.

⁹ Nakov 2008, *passim*.

Фиг. 1. Първият мост над Босфора, построен през 1973 г.

По време на управлението на турския премиер (по-късно и президент) Тургут Йозал през 80-те години е сменена парадигмата на икономическо развитие на Турция. Етатизмът е заменен от икономическа либерализация и местната индустрия търси нови пазари зад граница. Краят на Студената война и разпадането на Съветския съюз позволяват Турция да започне активна политика спрямо недостъпни до този момент за нея региони като Централна Азия, Кавказ и Балканите. Т. Йозал е ентузиазирен от възможностите за обединяване на Турция и тюркските страни от „Адриатика до Великата китайска стена“¹⁰. Друг дискурс, често използван от Йозал, е този за Турция като мост между цивилизациите. През 1992 г. той заявява:

„Страната ни е разположена между развитите западни държави и богатите на петрол ислямски страни. Можем да свържем

като мост тези две култури... Ние трябва да съчетаем западната наука и технология и блискоизточната вяра и ценностна система и да я поднесем на човечеството. Турция може да бъде мост, който да послужи на регионалния и световния мир.“¹¹

Метафората за моста чисто визуално намира потвърждение и в мостовите над Босфора в Истанбул, свързващи Европа и Азия. Тя комбинира идеята за географска изключителност (междинно положение между два континента), идентичност (западна и ислямска или ислямска и западна, като по-ранността им зависи от предпочитанията на местните политически актьори) и роля¹².

Употребата на този дискурс надживява Йозал. Например, през 1993 г. министър-председателката Тансу Чилер заявява, че страната е както „демократия от западен тип“, така и „част от Близкия изток“, и така

¹⁰ Yukselen 2020: 13, 169–196.

¹¹ Yanik 2011: 83–84.

¹² Yanik 2009: 531.

Фиг. 2. Испанският и турският премиер Хосе Луис Родригес Сапатеро и Реджеп Тайип Ердоган с генералния секретар на ООН Бан Ки Мун.

тя хвърля мост между две цивилизации „във физически и философски смисъл.“ Президентът Сюлейман Демирел допълва, че Турция е мост между Запада и Изтока в регион, простиращ се от Европа до Китай¹³. Визията за Турция като „мост“ е използвана широко и от интелигентния и енергичен турски външен министър в края на 90-те години на миналото столетие Исмаил Джем.¹⁴ Други популярни фрази в турския политически дискурс със същото значение са „порта“/врата към“ или „ключ“¹⁵.

Турският стратегически дискурс по време на управлението на ПСР

В първите години след идването на власт на ПСР през 2002 г. основен акцент

¹³ Håntingtån 2009: 211.

¹⁴ Örmeci 2011: 64–85, 252–290.

¹⁵ Yanık 2009: 531–549.

във външната политика на страната е присъединяването към Европейския съюз (ЕС). Като своя политическа идеология партията афишира т. нар. „консервативна демокрация“, за която претендира, че е ислямски еквивалент на западноевропейската християндемокрация.

Реториката за Турция като мост между цивилизациите обаче скоро е заменена от идеята за алианс на цивилизациите. Атаентатите от 11 септември 2001 г. в САЩ и войните в Афганистан и Ирак събуждат опасения от сбъждане на прогнозата на Самюъл Хънтингтън за конфликт между цивилизациите. Поради опасните последици на глобално ниво от такова развитие на събитията политическите лидери вземат контрамерки. На сесията на Общото събрание на ООН през септември 2004 г. премиерът на Испания Хосе Луис Родригес Сапатеро издига инициативата

за Алианс на цивилизациите, която е подкрепена от турския му колега Реджеп Тайип Ердоган. Целта ѝ е да предложи до края на 2006 г. изпълними в кратък срок мерки, които държавите-членки на ООН да реализират.

Между метафорите за „мост“ и „алианс“ съществува значителна разлика. Мостът е разположен между два бряга, като не принадлежи изцяло на нито един от тях. В този смисъл мостът е значително по-близо до идеята на Хънтингтън за „раздвоена страна“, в която „има доминираща култура, която я свързва с определена цивилизация, но нейните лидери искат да я прехвърлят към друга цивилизация“¹⁶. Алиансът от своя страна предполага съюз между две относително равноправни единици и нещо по-важно – отхвърля избора между Западния алианс (ЕС, НАТО, основната ос на турските икономически и отношения в сигурността) и Изтока или ислямския религиозен, културен и исторически вектор. Също така, като съпредседател заедно с Испания на Алианса на цивилизациите, статутът на Турция е издигнат до де факто единствен представяващ ислямския свят. Това, отбелязва турската изследователка Лерна Янък, означава представяне на по-малко светско и по-религиозно разбиране за турското местоположение, роля и идентичност.¹⁷

Въпреки това тотална смяна на един външнополитически дискурс не е възможна бързо и известно време Турция поддържа и дискурса за моста, и за алианса. По време на заключителната сесия на Световния икономически форум през 2006 г. под мотото „Свързване на цивилизациите“ Р. Т. Ердоган потвърждава изказаното от други участници становище, че присъединяване на Турция към ЕС би било доказателство,

че алианс на цивилизациите е възможен. Турският премиер допълва, че като

„умерена ислямска демокрация, привързана към секуларизма, която поддържа тесни връзки с Европа, Съединените щати, Централна Азия и Близкия изток, Турция е в уникалната позиция да действа като мост между цивилизациите. Във време, когато мнозина се безпокоят от потенциален сблъсък на цивилизациите, Турция може да бъде важна връзка между Изтока и Запада.“¹⁸

Така постепенно турското ръководство започва да измества фокуса от свързване като мост на континенти към свързване като мост на цивилизации. Въз основа на анализ на около 1400 изказвания на турски външни министри, премиери и президенти, учените Мехтап Кара и Ахмет Съозен заключават, че метафората за „моста“ е използвана много повече през 90-те години на XX век, отколкото по време на управлението на ПСР¹⁹.

На 12 април 2008 г. е обнародван националният план на турското правителство за действие в рамките на Алианса на цивилизациите. Той съдържа 75 проекта и чрез него се насърчават различни прояви, акцентиращи върху културата на толерантност и съвместно съжителство в Османската империя и Турция²⁰. Междувременно в Турция към различни университети се създават центрове за изследване на цивилизациите, провеждат се научни конференции и се издават различни публикации по темата, като през 2010 г. дори е създаден университет с това име (Medeniyet Üniversitesi), което отразява този тренд.

¹⁸ İğsiz 2014: 692–693.

¹⁹ Kara, Sözen 2016: 47:66.

²⁰ İğsiz 2014: 697.

¹⁶ Hāntingtān 2009: 190–195, 203–211.

¹⁷ Yanık, 2009: 542.

Външна политика и дискурс на Ахмед Давутоглу

През 2009 г. за турски външен министър е назначен Ахмет Давутоглу. Така той получава шанс на практика да реализира идеите си, които по-рано е развивал като теоретик. Част от тях са за предефиниране на ролята на Турция в световната система и активизиране на турската външна политика. В книгата си „Стратегическа дълбочина“ Давутоглу последователно нарича Турция „централна страна“ и пледира, че уникалното ѝ кръстопътно стратегическо положение ѝ дава възможност да се превърне в страна-ядро, около което да се развият интеграционни процеси в политически, религиозно-културен и икономически план²¹. Иначе казано, вместо пасивния мост Давутоглу предпочита засилената активност на централната страна²². В нашумяла на времето своя реч А. Давутоглу заявява, че поради връзките си с тези региони всичко случващо се на Балканите, Близкия изток и Кавказ е „наш проблем“ и съответно Турция има „отговорност“. Ако от Анкара се направи кръг от 1000 км, той обхваща 23 страни, всяка от които е „наша роднина и очаква нещо от Турция“²³.

Едновременно с това заради относителното стабилизиране на ситуацията в Близкия изток, идеята за алианс на цивилизациите постепенно губи инерция. Това позволява на Ахмед Давутоглу активно да лансира език, ориентиран към изтъкването на Турция, Османската империя и тяхната история като самостоятелна цивилизация, а не като част от алианс. Той започва да описва Турция като страна, която има отговорност и

задължение да защитава мюсюлманите и мюсюлманските страни навсякъде по света от потисничество²⁴. С ескалирането на гражданската война в Сирия, избухнала през 2011 г., употребата на тези идеи зачестява.

Затвърждаването на позициите на ПСР във вътрешнополитически план позволява на страната да води и по-активна външна политика. Партията печели три последователни парламентарни избори (през 2002 г., 2007 г. и 2011 г.) и прекратява „опеката“ на армията над турския политически живот. Събитията от т. нар. „Арабска пролет“ създават възможност Турция да опита да разшири влиянието си в Близкия изток. Тази активност и нарасналите регионални аспирации на страната са отразени по време на Чет-въртия конгрес на управляващата ПСР, проведен на 30 септември 2012 г. По време на речта си пред форума партийният лидер и премиер Р. Т. Ердоган споменава досегашната идеология на партията – консервативната демокрация – само два пъти, а думата „цивилизация“ – 14 пъти²⁵.

Постепенно позоваванията на тази „цивилизация“ в речите на Р. Т. Ердоган зачестяват. В близоизточен контекст акцентът е по-скоро върху общото ислямско наследство, както например в негова реч през септември 2011 г. в Кайро²⁶, докато в балкански и турски вътрешнополитически контекст ударение се поставя повече върху османското наследство. Така например, в нощта след победата на парламентарните избори през 2011 г. Ердоган заявява, че сърдечно поздравява хората в Багдад, Дамаск, Кайро, Сараево, Баку, Никозия и допъхва,

²¹ Davutoglu 2015; Davutoglu 2008: 78; Haberler 2012.

²² Yalkin, Yanik 2020: 343.

²³ Davutoglu 2009.

²⁴ Kara, Sözen 2016: passim.

²⁵ Duran 2013: 91, 93.

²⁶ Пак там 94–95.

Фиг. 3. Лидерът на Партията на националистическото действие Девлет Бахчели подарява на президента Р. Т. Ердоган карта, на която са обозначени всички населени с турки територии.

че Балканите, Кавказ, Близкия изток и Европа са спечелили колкото Турция²⁷. През 2016 г. Ердоган заявява, че „Грузия, Украйна, Крим, Азербайджан, Карабах, Балканите и Северна Африка“ не са чужди на Турция и обвързва турски градове със съседните населени места в тези региони:

„Възможно ли е да разделим Ризе от Батуми, Одрин от Солун или Кърджали, Газиантеп от Халеб? Виждате нещо от нашите предци във всяка блискоизточна или северноафриканска страна от (турската област – б.а.) Хатай до Мароко“²⁸.

Две години по-късно в друга реч, в която визира Комотини, Ксанти и Кърджали, вече като президент Ердоган заявява, че едната половина от „нашите сърца“ е в Истанбул, Диарбакър, Трабзон,

Анталия и Измир, а другата е в Халеб, Киркук, Ерусалим, Санджак, Бухара и Урумчи²⁹.

В края на първото десетилетие на XXI век и около началото на т. нар. Арабска пролет западните политически и експертни среди лансират идеята за Турция като „модел“ за ислямските страни, съчетаващ икономическо развитие и демократично управление под ръководството на умерена ислям(ист)ка партия. Президентът А. Гюл и премиерът Р. Т. Ердоган заявяват, че са готови да предложат помощта си на арабските страни, току-що свалили дългогодишните си авторитарни лидери, но не говорят за пряк износ на техния модел, за да избегнат негативна реакция от общественото мнение. Малко по-късно обаче интересите на западните страни и Турция в Близкия

²⁷ Hürriyet 2011.

²⁸ ТССВ 2016.

²⁹ S.n. 2018.

Фиг. 4. Турският премиер показва знакът „Рабиа“ – „Една нация, един флаг, една държава, една родина“.

изток започват да се разминават. Второ, независимо от първоначалния им успех, става ясно, че управленията, свързани с движението „Мюсюлмански братя“, на ко-ито Турция залага, или са свалени, или са изправени пред трудности. На трето място, след силовото потушаване на масовите протести в Турция през лятото на 2013 г. настроенята в западните страни рязко се променят и в пресата и експертните среди започват обвинения срещу Р. Т. Ердоган в авторитарен завой. Турският модел е обявен за провален³⁰. От своя страна в реториката на турските официални лица започват да се проявяват отчетливи антизападни нюанси.

През 2014 г. Р. Т. Ердоган заявява, че в ислямския свят никога не е имало расизъм, за разлика от Европа и САЩ. По-късно

той доразвива тезата си, като заявява, че благодарение на „справедливост“, „толерантност“ и „съчувствие“ османците са управлявали различни общества в мир в продължение на 600 години, докато Западът е доминирал чрез потисничество и кланета. Често пъти турският лидер характеризира един имажинерен колективен „Запад“ като „империалистки“ и „колониалистки“³¹. Тази реторика се засилва особено след като в Турция се стича голямо количество бежанци от Сирия и други страни. След подписаното през март 2016 г. споразумение между ЕС и Турция, която задължава Турция да охранява стриктно границите си в замяна на финансова помощ, турският президент в множество свои речи говори за нежеланието на европейските страни и общества да приемат бежанци, като ги об-

³⁰ Критичен анализ на турския модел в традицията на политическата икономика вж. у Tuğal 2016.

³¹ По Nazir 2022: 173.

винява в ксенофобия, ислямофобия, „нечовешко отношение“ и „двойни стандарти“ във връзка с човешките права, демокрацията и западните страни.³²

Нова Турция на Реджеп Тайип Ердоган

По време на предизборната кампания и едновременно с избирането на Р. Т. Ердоган за президент през 2014 г. ПСР започва да говори за „Нова Турция“, т.е. нова социално-политическа, идеологическа и управленска система. Президентът Ердоган се разглежда като баща основател на една предефинирана Турска република, която вече не е същата като тази на М. К. Ататюрк. Става дума не толкова за завършен проект, колкото за непрекъснат път към крайната цел³³. „Нова Турция“ е визия за икономическо, политическо, дипломатическо, индустриално и обществено развитие на страната, в която ключово място заемат датите 2023 г. (стогодишнината от основаването на Република Турция), 2054 г. (600-годишнината от завладяването на Константинопол) и 2071 г. (1000 години от битката при Манцикерт, която отваря пътя на селджуките към Анатолия).

След проведените в Турция парламентарни избори през юни 2015 г. ПСР не може да състави еднопартийно правителство и президентът Р. Т. Ердоган насрочва нови избори за ноември същата година. По време на кампанията държавният глава и ПСР издигат слогана „местно и национално“, т.е. акцент върху създаването на турски продукти, индустриално производство и изповядване на (местните) морални ценности (мълчаливо противопоставени на чуждите, западните). Чрез изказванията на правителствените лица и близкия

до ПСР мощен медиен апарат този дискурс бързо набира популярност. Той е в синхрон с опитите за осигуряване на трайна доминация на религиозно-националистически ценности в обществото чрез отделяне на значителни средства за Управлението по религиозните дела, създаване на националистически телевизионни мегапродукции като сериалите „Ертургул“, „Фатих“, „Абдулхамид“, отваряне на допълнителни места в училищата за подготовка на имами (имам-хатип), насочено към възпитаване на религиозно младо поколение.

Това развитие е засилено след опита за преврат на 15 юли 2016 г. Първо, САЩ и западноевропейските страни не заемат достатъчно ясна позиция срещу метежа. Второ, те критикуват последвалите арести и чистки в държавната администрация като прекомерни и поради нарушения на правата на човека. Това води до значително обтягане на отношенията между западните страни и Анкара. Трето, президентът Р. Т. Ердоган и ПСР се ориентират към партньорство с крайнонационалистическата Партия на националистическото действие (ПНД) и съвместно започват да работят за въвеждане на президентска система в Турция. Предложението е гласувано на референдум през април 2017 г. В кампанията преди него президентът Ердоган нарича германското правителство „нацистки останки“ и обвинява Холандия в това, че е позволила геноцида в Сребреница. Така антизападните конотации и измерение на този дискурс стават по-отчетливи.

Друг символен израз на засиления национализъм в реториката на управляващите е използваният от президента Р. Т. Ердоган в стотици негови публични речи между 2013 г. до септември 2021 г. знак с четири пръста и слоган „Една нация, едно

³² Пак там: 176–177.

³³ Göksel 2018: 63–80.

знаме, една родина, една държава“. Както посочва изследователят Шенер Актюрк, това кореспондира с трансформацията на дискурса на президента Р. Т. Ердоган от предишния „ислямски мултикултурализъм“ (риторичен акцент върху традициите на съвместното живеене в Османската империя във връзка с желанието за представянето ѝ като позитивен модел от миналото) към „мюсюлмански национализъм“.³⁴

Паралелно с това във външнополитически план Турция отправя сериозни критики към съществуващата система на международни отношения, че не е достатъчно справедлива и че е необходима реформа на Съвета за сигурност (СС) на ООН. През 2013 г. пред Общото събрание (ОС) на ООН турският президент за пръв път заявява, че „Светът е по-голям от пет“, визирайки петте страни постоянни членки на СС на ООН. Според него в момента в СС на ООН не е представена по-голямата част от населението на Земята и поради това членовете на органа трябва да се избират от Общото събрание на ротационен принцип и да отпадне правото им на вето. Оттогава насам турският президент завършва всяка своя поява на трибуната на ОС на ООН с това изречение. Освен това, тези идеи, озвучени в статии, публикувани в престижни вестници и списания в различни страни, са обобщени в негова книга, публикувана на турски и английски език – „По-справедлив свят е възможен“³⁵. Също така Турция се стреми да се позиционира като глас на всички мюсюлмани по света. Това става особено видно след решението на американския президент Доналд Тръмп в разрез с международното право да признае окупирания Ерусалим като столица на Израел по време на ротационното председателство на Тур-

ция на Организацията „Ислямско сътрудничество“.

През октомври 2022 г., една година преди столетието на Турската република, Р. Т. Ердоган анонсира програмния документ „Векът на Турция“, който предвижда цели за развитието на страната в икономически, дипломатически, военен, обществен и друг план за следващите сто години. Проектът е своеобразно продължение и надграждане на идеята за „Нова Турция“. Следващите поколения изследователи ще могат да преценят доколко успешно тези цели са били изпълнени.

Заключение

Настоящата разработка разглежда дискурса на управляващата от 2002 г. насам в Турция ПСР и заключава, че той претърпява няколко промени, обусловени от вътрешната и външната среда. Те са показателни за ролята, която Турция иска да играе в международните отношения. Според нас най-добро обобщение на еволюцията на дискурса на ПСР по отношение на „народа“ в Турция, „Запада“, „османския мит“ и водещата идеология предлага турският изследовател Хаккъ Таш, което съвпада и с нашите изводи. От 2002 до около 2009 г. водещата идеология на партията е т. нар. „консервативна демокрация“, външният министър (от 2007 г. президент) Абдуллах Гюл говори за „хората/ народите на Анадола“, Османската империя е описвана като космополитна и плуралистична, докато Западът е нормативен образец. След като постът на външен министър (а по-късно и премиер) е поет от А. Давутоглу до около 2014 г. водещата идеология е „ислямизъм“, което личи от това, че във вътрешен план се говори за „мюсюлманска нация“, която като наследник на Османската империя има претенции да бъде лидер на ислямската

³⁴ Akturk 2018: 523–551.

³⁵ Erdoğan 2021.

умма, а отношенията със Запада вече са стратегически, а не като с модел за интеграция. В периода след 2015–2016 г. в Турция настъпва поврат към турски национализъм. След 2017 г. управляващите в южната ни съседка концептуализират една „мюсюлманската турска нация“, която се намира в транзакционни отношения със Запада и която е наследник на борела се за оцеляване срещу Западните сили Османска империя³⁶ (оттам и мощният пропаганден акцент върху фигурата на султан Абдулахмид II). В последните години в реториката на управляващата партия в Турция се наблюдава и засилена критика на съществуващата система и практики в международните отношения.

Библиография/ Bibliography

- Akturk 2018: Akturk, S. One Nation under Allah? Islamic Multiculturalism, Muslim Nationalism and Turkey's Reforms for Kurds. – *Alevis and Non-Muslims. Turkish Studies* 19 (4), 523–551.
- Altunışık, Tür 2005: Altunışık, M. B., Tür, Ö. Turkey: Challenges of Continuity and Change. London – New York: Routledge Curzon.
- Aydin 1999: Aydin, M. Determinants of Turkish Foreign Policy: Historical Framework and Traditional Inputs. – *Middle Eastern Studies* 35 (4), 152–186.
- Davutoglu 2008: Davutoglu, A. Turkey's Foreign Policy Vision: an Assessment of 2007. – *Insight Turkey* 10 (1), 77–96.
- Davutoglu 2009: Davutoglu, A. Naša historija, naša sudbina i naša budućnost su iste..., 30.10.2009. <<http://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=35961>> (24.02.2022).
- Davutoglu 2015: Даветогу, А. Стратегическа дълбочина. Мястото на Турция в международните отношения. София. Изток-Запад. [Davutoglu, A. Strategičeska dälbočina. Mjastoto na Turcija v meždunarodnite otnošenija. Sofia. Iztok-Zapad.]
- Duran 2013: Duran, B. Understanding the AK Party's Identity Politics: A Civilizational Discourse and its Limitations. – *Insight Turkey* 15 (1), 91–109.
- Erdoğan 2021: Erdoğan, R. T. Daha Adil Bir Dünya Mümkün. Birleşmiş Milletler Reformu İçin Bir Model Önerisi. İstanbul: Turkuvaz.
- Göksel 2018: Göksel, O. Uneven Development and Non-Western Modernities: A Historical Sociology Guide to the New Turkey. – *New Middle Eastern Studies* 8 (1), 63–80.
- Haberler 2012: Türkiye Köprü Değil, Merkez Ülke, 21.09.2012. <<https://www.haberler.com/guncel/turkiye-kopru-degil-merkez-ulke-3954318-haberi/>> (15.09.2024).
- Наков 2008: Хаков, Дж. История на съвременна Турция, София: Парадигма. [Наков, Дž. Istorija na sävremenna Turcija, Sofia: Paradigma].
- Нънтингтън 2009: Хънтингтън, С. Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред. София: Обсидиан. [Huntington, S. Sblšăkăt na civilizaciite i preobrazuvaneto na svetovnija red. Sofia: Obsidian].
- Hazır 2022: Hazır, Ü. N. Anti-Westernism in Turkey's Neo-Ottomanist Foreign Policy under Erdoğan. – *Russia in global affairs* 20 (2), 164–183.
- Hürriyet 2011: Başbakan'dan Üçüncü Balkon Konuşması, 13.06.2011. <<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakandan-ucuncu-balkon-konusmasi-18015912>> (24.02.2022).
- Iğsiz 2014: Iğsiz, A. From Alliance of Civilizations to Branding the Nation: Turkish Studies, Image Wars and Politics of Comparison in an Age of Neoliberalism. – *Turkish Studies* 15 (4), 689–704. <<https://doi.org/10.1080/15027716.2014.941111>>

³⁶ Taş 2022: 2875.

- [org/10.1080/14683849.2014.983689](https://doi.org/10.1080/14683849.2014.983689)> (24.02.2022).
- Johnson 2010: Jonson, I. A Mosque in Munich: Nazis, the CIA, and the Muslim Brotherhood in the West Hardcover. Boston, New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Kara, Sözen 2016: Kara, M., Sözen, A. Change and Continuity in Turkish Foreign Policy: Evaluating Pre-AKP and AKP Periods' National Role Conceptions. – Uluslararası İlişkiler 13 (52), 47–66.
- Mufti 2009: Mufti, M. Daring and Caution in Turkish Strategic Culture: Republic at Sea. London: Palgrave Macmillan.
- Ozkan 2017: Ozkan, B. The Cold War-Era Origins of Islamism in Turkey and Its Rise to Power, 05.11.2017. <<https://www.hudson.org/national-security-defense/the-cold-war-era-origins-of-islamism-in-turkey-and-its-rise-to-power/>> (15.09.2024).
- Örmeci 2011: Örmeci, O. Portrait of a Turkish Social Democrat: İsmail Cem. Ankara. Ph.D. Dissertation, Bilkent University.
- S.n. 2018: Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Sakarya Meydan Muharebesi’nde Denize Dökülerek Buraları Nasıl Terk Ettiklerini Çok İyi Öğrensinler“, 11.03.2018. <<https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/sakarya-cumhurbaskani-erdogan-sakarya-meydan-muharebesinde-denize-dokulerek-buralari-nasil-terk-ettilerini-cok-iyi-ogrensinler-12651592>> (17.02.2022).
- Taş 2022: Taş, H. Continuity through Change: Populism and Foreign Policy in Turkey. *Third World Quarterly* 43 (12), 2869-2887. <<https://doi.org/10.1080/01436597.2022.2108392>> (15.09.2024).
- Tuğal 2016: Tuğal, C. The Fall of the Turkish Model: How the Arab Uprisings Brought Down Islamic Liberalism. London: Verso.
- TCCB 2016: We Are Present in the History of Mosul, 15.10.2016. <<https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/53641/pyd-ve-ypg-teror-orgutleri-pkknin-atigidir>> (15.09.2024).
- Yalkin, Yanık 2020: Yalkin, C., Yanık, L. Entrenching Geopolitical Imaginations: Brand(ing) Turkey through Orhan Pamuk. – *Journal of International Relations and Development* 23, 339–358.
- Yanık 2009: Yanık, L. Metamorphosis of Metaphors of Vision: ‘Bridging’ Turkey’s Location, Role and Identity. – *Geopolitics* 14 (3), 531–549. <<https://doi.org/10.1080/14650040802693515>> (15.09.2024).
- Yanık 2011: Yanık, L. Constructing Turkish “Exceptionalism”: Discourses of Liminality and Hybridity in Post-Cold War Turkish Foreign Policy. – *Political Geography* 30 (2), 80–89. <<https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2011.01.003>> (10.08.2024).
- Yukselen 2020: Yukselen, H., Strategy and Strategic Discourse in Turkish Foreign Policy. Peterborough: Palgrave Macmillan.

THE EVOLUTION OF THE STRATEGIC DISCOURSE OF THE JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY IN TURKEY

Marian Karagyozov

Abstract: The article analyzes the evolution of the discourse of the ruling Justice and Development Party (AKP) in Turkey since 2002, thereby filling a gap in the academic literature in Bulgarian. The text traces the strategic discourses in Turkey until 2002, when AKP came to power. Its second part delves into the evolution of the AKP discourse, examining the issue in the context of internal and external political processes that cause the corresponding changes in the rhetoric used.

Keywords: Turkey, JDP, discourse, foreign policy

Marian Karagyozov

Institute of Balkan Studies & Center of Thracology

Bulgarian Academy of Sciences

marian.karagyozov@balkanstudies.bg

ORCID: 0009-0004-3768-3893